

Aan de slag met buurtgerichte zorg

Dewulf, D., & Verlinden, E. (2019) • VVSG en Politeia Uitgeverij

Johan Bastiaensen •

Dit werk is een cahier, lees praktijkboek, in een reeks die vragen behandelt die leven binnen de openbare sector. Het is dan ook niet toevallig dat dit werk wordt uitgegeven door de vzw VVSG (Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten). Op hun website wordt de doelstelling omschreven als: 'De VVSG is belangenbehartiger, kennisdeler en netwerkbouwer van en voor de lokale besturen.' Hun belangrijkste kennisgebieden zijn bestuur, internationaal, milieu, klimaat en duurzaamheid, samenleving, gezin en welzijn, veiligheid, vrije tijd, werken en ondernemen, omgeving. De reeks cahiers waar dit werk bij hoort, heeft als doel de openbare woonzorgdiensten te ondersteunen in hun dagelijkse werking en dit cahier richt zich meer specifiek op het ontwikkelen van buurtgerichte zorg.

In de inleiding wordt buurtgerichte zorg omschreven als 'een strategie om inclusieve en zorgzame buurten te ontwikkelen'. De auteurs noemen het principe van buurtgerichte zorg zowel een sociaal model als een organisatiemodel. Buurtgericht beoogt immers het welzijn van alle inwoners van een buurt en de sociale cohesie in een buurt. Het is ook een manier van werken die niet alleen professionele zorgverstrekkers en welzijnsorganisaties betreft, maar ook mensen met een ondersteuningsnood, de mantelzorgers, de burens, lokale verenigingen. Samenwerking staat daarin centraal. In die zin is het ook een organisatiemodel.

Het cahier is een echt werkboekje voor mensen die aan de slag willen met buurtgerichte zorg. Heel concreet worden de verschillende niveaus (micro-,

-
- Klinisch psycholoog-systeemtheoretisch psychotherapeut en opleider; staflid Interactie-Academie.
E-mail: johan.bastiaensen@iaac.eu

meso- en macroniveau) van buurtgerichte zorg besproken en worden acht functies van buurtgerichte zorg behandeld. Enkele daarvan zijn: hoe moet je een buurtanalyse uitvoeren, hoe kan men partnerschappen en samenwerking tot stand brengen, hoe kan je in een buurt zorgnoden detecteren. Voor al deze functies worden zeer concrete methodieken aangereikt met vragenlijsten, onderzoeksinstrumenten, analysemethoden en interventiestrategieën.

Daarnaast beschrijven de auteurs ook concrete realisaties die al in praktijk gebracht zijn. Deze gaan van casusbeschrijvingen van individuen tot groot-schaliger projecten in gemeenten. Deze voorbeelden zijn op zich niet heel vernieuwend of verrassend, maar het is zeker handig om ze in één werkje verzameld te zien. Voor praktijkmensen kunnen de illustraties een inspiratie zijn. Ik denk bijvoorbeeld aan professionals die met samenlevingsopbouw bezig zijn en zoekende naar ingangen om op buurtniveau sociale netwerken uit te bouwen.

De auteurs waarschuwen in het begin van het boek wel dat enkele van de uitgewerkte strategieën een lange adem vooronderstellen. 'Het gras groeit niet sneller als je eraan trekt.' (p. 8)

Recent beluisterde ik een podcast waarin de filosoof Jean Paul Van Bendegem de vraag stelde of je kritiek mag hebben als je zelf geen betere oplossing hebt voor een probleem. De achterliggende gedachten herinner ik me niet meer, maar ik weet wel dat hij vond dat je wel degelijk kritisch mag zijn ook al heb je geen betere oplossing voorhanden.

Met deze gedachte in het achterhoofd en niet gestoord door een uitgebreide kennis van zaken over de praktijk en methodes van samenlevingsopbouw, twee bedenkingen bij het cahier.

Het eerste wat me opviel, was dat in bijna alle voorbeelden de professionals de initiatieven in handen nemen en ook de regie blijven behouden. Ik had op methodes gehoopt waarbij het initiatief uiteindelijk bij de buurt en de bewoners komt te liggen. Ik weet niet in hoeverre ik nu teleurgesteld moet zijn in methodes van buurtgerichte zorg of in de burgers die er blijkbaar niet in slagen om zelf een zorgzame buurt in stand te houden zonder de inbreng van professionals.

Een tweede bedenking is wat mij betreft problematischer en hangt samen met de uitgangspunten van buurtgerichte zorg. In het cahier wordt buurtgerichte

zorg als volgt omschreven: 'Buurtgerichte zorg leidt tot een nieuwe manier van werken. Niet enkel professionele zorgverstrekkers en welzijnsorganisaties worden betrokken, maar ook de mensen met ondersteuningsnood, de mantelzorgers, de burens, ... Bijzondere aandacht gaat naar de meest kwetsbare mensen. Voor het opzetten van een buurtgerichte werking kan het sociale netwerk rond deze mensen worden uitgebouwd. Zo krijgen ze meer kansen om langer thuis te wonen.' (p. 16)

In het tweede deel van het cahier wordt dieper ingegaan op de verschillende functies van buurtgerichte zorg. Hierbij wordt als een van de belangrijke functies 'het tot stand brengen van sociaal gewaardeerde rollen' gezien. Het cahier beschrijft mooi hoe mooi, rijk, fit, vitaal, intelligent zijn, leidt tot waardering vanuit de omgeving en dus een positief zelfwaardegevoel. Arm, dakloos, drugverslaafd, handicap, oud, zijn dan weer kenmerken die leiden tot een lagere sociale status en dus een negatiever zelfwaardegevoel. En hier wringt wat mij betreft het schoentje. In de methodiek gaat men op zoek naar de 'kwetsbaren' in de samenleving om vervolgens zorg vanuit de buurt te organiseren waarbij men ervoor moet zorgen dat de 'kwetsbaren' een sociaal gewaardeerde rol kunnen invullen. Op deze wijze zal de methodiek het beeld van 'kwetsbaren' eerder bevestigen in plaats van iets te doen aan de negatieve perspectieven op deze mensen. Sterker nog: er ontstaat een splitsing tussen degenen die niet kwetsbaar zijn en helpen en de hulpeloze kwetsbaren. Ik kreeg tijdens het lezen het gevoel dat er vanuit vele goede bedoelingen juist werd bevestigd hetgeen men wil voorkomen en niet inclusie maar categorisatie versterkt wordt. Neem bijvoorbeeld het initiatief NESTOR. 'NESTOR is een netwerk van vrijwilligers dat, ondersteund door enkele professionele medewerkers, verschillende vormen van dienstverlening aanbiedt aan ouderen en mensen met een zorgbehoefte. (...) NESTOR heeft als doel ouderen en andere hulpbehoevenden beter te informeren, eenzaamheid te doorbreken, vragen en signalen op de vangen en te behandelen.' (p. 18) In deze beschrijving worden 'ouderen en andere hulpbehoevenden' als amorfe categorie op een hoop gegooid. En er wordt gesproken alsof ouderen per definitie een kwetsbare groep zijn.

Misschien hebben mijn twee kritische reflecties (professionelen die de regie in handen houden en bevestiging van zorgbehoefte) te maken met eenzelfde fenomeen, namelijk sociale perspectieven. Uitwisselingen op betrekkningsniveau gebeuren voortdurend, we zijn er allemaal onderhevig aan. En in die uit-

wisselingen worden sociale opvattingen in veel nuances gespiegeld. Zou het kunnen dat in de verschillende methodieken van buurtgerichte zorg waarbij de professionals de regie in handen houden, de sociale representatie leeft dat de zogenaamde kwetsbaren zelf onvoldoende in staat zijn tot empowerment te komen? Hierdoor worden zij bevestigd in de rol van kwetsbaren. 'De kwetsbaren' kunnen dit ervaren en zich met deze rol gaan identificeren waardoor het kwetsbaarheidsperspectief op deze groep wordt bevestigd, waardoor de 'niet kwetsbaren' meer van hetzelfde doen ... Een vicieuze cirkel waar nog moeilijk uit te geraken is. Ik heb een dergelijke vicieuze cirkel zien ontstaan toen ik in de ouderenadviesraad van mijn gemeente zetelde.

De ouderenadviesraad bestond uit vertegenwoordigers van verschillende ouderenverenigingen uit de gemeente. Jaarlijks formuleert deze raad adviezen aan het gemeentebestuur over wat ze verwachten van de gemeente. In deze raad zaten allemaal vitale, intelligente, competente en geëngageerde senioren die te voet, met de fiets of de auto naar de vergadering kwamen. In hun adviesrapport aan het gemeentebestuur ging het over slechte voetpaden waar men met een rollator niet kon wandelen, slecht openbaar vervoer naar het ziekenhuis, onvoldoende thuiszorg.

De adviesraad had oog voor ouderen, maar vanuit het perspectief dat zij hulpbehoevend en kwetsbaar zijn. Bijna alle adviezen gingen over zorg en dienstverlening die de gemeente moest aanbieden aan ouderen. De ouderen hadden allerhande verwachtingen over hoe de gemeente voor hen als hulpbehoevende, kwetsbare mensen moest zorgen.

Dat velen onder hen als gepensioneerden met gemiddeld meer tijd dan de beroepsactieve bevolking een belangrijke maatschappelijke rol te vervullen hebben in buurten, verenigingen, kon blijkbaar niet (meer) gedacht worden.

Tijdens de bijeenkomst van de ouderenadviesraad trok ik tamelijk fel van leer. De stelling die ik verdedigde was: het is niet de vraag wat de gemeente moet of kan doen voor de ouderen, maar welke noden en tekorten aanwezig zijn in de gemeente waarin de ouderen een rol te spelen hebben. Blijkbaar had ik overtuigingskracht. De tekst werd herschreven, waarbij niet alleen de noden van de ouderen werden opgesomd, maar waarin de gemeente opgeroepen werd te kijken naar de noden van de gemeente en daarin een rol te voorzien voor de ouderen om deze noden te lenigen. So far, so good.

Er werd een bijeenkomst belegd met de burgemeester waarin de adviezen van de ouderenadviesraad besproken werden. Wat betreft de noden van de 'zorgbehoevende' ouderen kon de burgemeester zich aardig uit de slag trekken. Maar wat deed de burgemeester toen het punt behandeld werd waar de ouderen een meerwaarde kunnen zijn voor de gemeente? In plaats van de noden van de gemeente te analyseren, vroeg hij aan de ouderenadviesraad wat zij dan zouden willen doen. Met deze vraag bevestigde de burgemeester onrechtstreeks en subtiel het perspectief dat ouderen zorgbehoeftig zijn. 'Zeg maar wat jullie willen doen en wij (de gemeente) zullen daar dan wel voor zorgen en het organiseren.' Hiermee was onbedoeld een poging tot empowerment van de ouderen vakkundig de nek omgewrongen.

Mijn vrees is dat het boekje *Aan de slag met buurtgerichte zorg* een gelijk pad bewandelt en een bevestiging is van de bestaande sociale perspectieven op hulpbehoevendheid en kwetsbaarheid.

Heb ik een beter alternatief? Op dit moment kan ik dat niet uit mijn mouw schudden, maar ook als ik niet direct een beter alternatief hebt, eigen ik me toch het recht toe om bedenkingen te formuleren in de hoop dat mensen er inspiratie uit halen.

